

בשיעור זה יתוודעו התלמידים לחשיבות טקסי בר ובת המצווה במסורת היהודית, חשיבות הניכרת ביתר שאת בתקופות בהן קיים איום על חיי המסורת והדת היהודיים.

- **שאלה פותחת לדיון**- האם לדעתכם טקסי בר ובת המצווה היו חשובים גם לפני כמה דורות? מדוע?
- מציגים בפני התלמידים כי היום נעסוק בחשיבות הטקסים הללו בקרב יהודי אירופה בזמן השואה, וכי העדויות קשות לשמיעה ולקריאה. ישנה חשיבות רבה לא להפעיל מניפולציה רגשית על התלמידים ולהציב אותם "במקומם של המעידים".
- **שאלה פותחת**- מה קורה לנערים ונערות צעירים בשואה? האם הם יכולים להמשיך לחיות את חייהם כרגיל?
- מציגים בפני התלמידים כי בתקופת השואה משתנים סדרי העולם בצורה משמעותית והנערים, שבכל מקום אחר בעולם נתפסים כילדים צעירים חסרי אחריות, הופכים בזמן השואה לדמויות מרכזיות בקהילות ובמשפחה.

ב-12 השנים בהן חיו יהודים תחת השלטון הנאצי, הגיעו רבים ורבות לגיל המצווה. החברה היהודית בזמן השואה עברה תהפוכות קשות מאוד ומשברים חברתיים ומשפחתיים קשים ביותר. הילדים שחיו במציאות זו איבדו למעשה את ילדותם, את התמימות, ואת סדר היום של ביה"ס ושעות פנאי. התערערו מוקדי תמיכה וביטחון שהעניקו ההורים והמשפחה. בית כבר לא היה מובן מאליו.

מיד בתחילת המלחמה התפרקו כל המסגרות המוכרות לילדים. בתי הספר נסגרו בהוראת הגרמנים, או שילדים יהודים סולקו מהם. במשפחות רבות האמינו שהגרמנים רוצים לפגוע בגברים ולכן אבות ברחו לשטחים שלא היו בשליטת הגרמנים, כך שהיו ילדים רבים שנשארו רק עם אמותיהם. בד בבד גדלו המצוקות היום יומיות שבמסגרתן נאלצו ילדים להתמודד עם מעבר לגטאות, צפיפות, רעב גדול, מחלות מדבקות, טרור ואלימות גרמנית ברחובות. הילדים נאלצו להסתגל במהירות לתנאים החדשים. המבוגרים ציפו מהם לנהוג באחריות, לדוגמה: ילדים רבים נשלחו לקנות אוכל, מתוך הנחה שבמבוגרים יפגעו ובילדים לא. הילדים עמדו בתורים שעות רבות בסיטואציה מפחידה ומאיימת. עם הזמן ההתמודדויות של הילדים הפכו קשות יותר, הם הפכו לעתים למפרנסים של המשפחה, והיו ביניהם כאלו שקיבלו אחריות על אחיהם הקטנים. היו ילדים שעבדו במשך שעות רבות ביממה בתנאים קשים, חלקם עסקו בהברחות מסוכנות של מזון לגטאות, אחרים נאלצו לגנוב מצרכי מזון.

בין לילה נאלצו רבים מהילדים להפוך למעשה לילדים-מבוגרים. במצב כזה אין להם אפשרות לעסוק בשאלות של זהות, מי אני? מה אני אוהב? מה אני רוצה? מה מקומי בחברה? ודרך תשובות לשאלות אלו להבין את עצמם ולבנות את זהותם.

(מתוך אתר יד ושם)

- לאחר שמציגים בפני התלמידים את הקטע הנ"ל (העל פה, אין צורך לקרוא אותו)- מציגים בפניהם את השאלה האם לדעתם חגגו טקסי בר ובת מצווה בזמן השואה? יש חשיבות לתת מקום למגוון תשובות שיינתנו לשאלה הזו ויש לפתח את הדיון על פי התשובות הניתנות.
-

- נחלק את הכיתה ל- 4 קבוצות, כל קבוצה תקרא את העדויות, תשיב על השאלות לאחריהן ותציג לאחר מכן את תשובותיה לכיתה כולה- כל עדות עוסקת בפן אחר של חשיבות טקס בר ובת המצווה דווקא בזמן המלחמה.
- דיון בתשובות במליאה.
- לאחר הדיון במליאה, מציגים לתלמידים את הסרטון הקצר הבא :
- http://www.mako.co.il/news-israel/local-q2_2016/Article-ebe0077e2b17451004.htm

שאלות לצפייה ולאחר הצפייה :

1. מה הם הסממנים הטקסיים שרואים בסרטון?
2. האם לדעתכם זהו טקס בר מצווה?
3. מה מקומם של החיילים בטקס הזה?
4. מדוע לדעתכם כה חשוב לאותם ניצולי השואה לערוך לעצמם בר מצווה כ- 70 שנים לאחר המלחמה?

- במידה ונשאר זמן- קוראים לתלמידים את הסיפור הבא :

אבא שלי, אברהם גזונדהייט נולד בקרקוב שבפולין ב- 1928. מאז גיל בר המצווה שלו ועד סוף מלחמת העולם השנייה הוא התגלגל בין שמונה מחנות עבודה והשמדה. אבי לא חגג בר מצווה, כי באותם ימים בדיוק ביצעו משלוח של יהודים מהגטו בקרקוב והוא הסתתר, אבל הדרשה שהכין עסקה בסוגיית הצלת דברי קודש בעת שריפה. הוא אמנם לא נשא אותה, אבל קיים אותה במעשיו בשנים שהגיעו אחר כך.

לפני צאתו למחנות אמא שלו מסרה לו את התפילין של אביו ז"ל, שנפטר עוד לפני המלחמה והוא הצליח לשמור עליה בתושייה רבה לאורך כל הדרך. כשהגיע לאושוויץ באו היהודים הוותיקים במחנה לפגוש את החברים החדשים, כדי לחפש מישהו מהמשפחה או מהעיר שלהם. הוא פגש שם חבר שלקח ממנו מהר את התפילין, לפני הסלקציה, ושמר עליהן, וכך הן ליוו אותו גם באושוויץ. בזכות אבא, זכו בכל יום ג- 50-60 יהודים להניח תפילין במחנה בעיצומה של המלחמה. הוא היה מויא אותן ממקום המחבוא בבוקר, מניח אותן מהר לפני היציאה לעבודת הפרך, ובערב היה מקבל אותן בחזרה אחרי שהסבב בין כל החברים הסתיים. גם במצעד המוות מאושוויץ, בחורף הקר של 1945 הוא הצליח לשמור על התפילין, ורק כשהגיע בסוף הצעדה לבוכנוואלד לקחו אותן ממנו. כאשר המחנה שוחרר לבסוף, אבי היה בן 17 ושקל 31 קילו.

באמונה רבה, בשמחת חיים ובחריצות הוא זכה להקין משפחה ענפה שכולה גרה בארץ, לעבוד כאיש עסקים ולעזור רבות לנוקמים. אבא מיעט לדבר על מה שאירע באותן שנים, אבל פעם אחת הוא נפתח. 53 שנים לאחר השחרור הוא הסכים לספר את סיפור התפילין לבני הנכד שלו, לקראת הנחת התפילין שלו בבר המצווה.

מתוך מוסף שבת (סיון רהב-מאיר)- 21/10/2016- מסופר על ידי בנו ד"ר בני גזונדהייט

- שאלות לכתיבה על הלוח- למענה אישי של התלמידים :
- 1. מדוע לדעתכם עסקה הדרשה בהצלת דברי קודש בעת שריפה?
- 2. מה סימלו התפילין עבור אברהם גזונדהייט?

שנת בגרות ואחריו

3. מדוע לדעתכם הסב לספר את סיפורו רק בערב בר המצווה של נכדו? מדוע לא בבר המצווה של בנו?

- דיון מסכם- על פי מה שלמדנו, מה הייתה חשיבות בר המצווה ליהודים בזמן השואה? האם כיום החשיבות רבה יותר או פחותה יותר? האם הסיפורים משנים את תפיסת הטקס בעיניכם?

טקסי בר ובת מצווה בזמן השואה

- מהו אצטגרכס הצבר שבאצטדיו אי אפש אהאב בגרבר מצווה?
- אלו בעיור עאזו בקני יאצים ומשפחותיהם שרצו אהאב בר מצווה בגרופה השואה?
- קראו אג העצור המצוקה בחכו אג הצבר שנראה אכס החשוב ביוגר אמי שמספר אג הסיפור. מדוע בחרגס צווקא בצבר זנה?

בלהה שפר

כל הזמן שהיינו בווסטרבורק, היינו מקבלים חבילות מאחי (שהיה מחוץ למחנה עם " המחתרת ההולנדית). היינו מקבלים מכתבים, והיינו מקבלים חבילות. בחבילות האלה היו כל מיני דברים שאפשר להשיג ודברים שנשמרים, שימורים, צנצנת ריבה, חפיסת שוקולד... כאשר ידענו שאנחנו עוברים לברגן בלזן, כשאנחנו מסתדרים שם בצריף, חילקו תה ולחם עם הריבה הנוזלית הזאת שהייתה אחר כך האוכל הקבוע שלנו בברגן בלזן, אז אימא אומרת: 'נתאסף כאן על יד המיטה ונאכל משהו'. ואז המשפחה מתאספת ואנחנו מתיישבים. ואז אימא שלי מתכופפת אל התרמיל שלה ושולפת צנצנת ריבת תות שדה, שאני אהבתי מאוד מאוד, ולפעמים אחי היה שולח בחבילה. וכבר לא הייתה לנו בזמן האחרון חבילה מאחי. ואז כולם מתפלאים, ואימא אומרת לי: 'מזל טוב- בת-מצווה שלך, יום הולדת שלך'. כלומר, הייתי אז בת 12. אימא זכרה לעשות איזה אירוע ושמה בתיק שלה את הצנצנת הזאת. זאת הייתה חגיגת בת-המצווה שלי. זה היה ביום שהגענו לברגן בלזן.

ואז הגיע הזמן שאחי השני, מאיר, הגיע לגיל בר-מצווה. אבי דאג שמישהו יקח על עצמו ללמד אותו מה שילד צריך לדעת לבר מצווה. לעלות לתורה, לברך, אפילו קצת לקרוא בתורה. הוא לימד את אחי. אנשים שהיו במחנה ועזבו, הרבה פעמים השאירו תרמילים נטושים. אז אחר כך היו מסתכלים מה יש בהם. וכך נמצא זוג תפילין נטוש של מישהו שנשלח הלאה, והחליט שאת זה הוא לא צריך. אבי לקח את זה, ומצא מישהו שיבדוק אם זה בסדר. אני אפילו הצלחתי לארגן מתנה לאחי. אישה שישנה באזור שלנו שכחה את הסידור שלה. אז במקום שהסידור יתגלגל אימא שלי אמרה: 'תקחי את זה, תשמרי על הסידור שלא יתגלגל'. זה היה סידור יפה. אז כתבתי שם הקדשה לאחי, וזאת הייתה המתנה שלי לבר-מצווה שלו.

אחי עוד שלח חבילה עם בקבוק יי"ש ואימא שלי אפתה עוגה מלחם ישן, זה היה פטנט שלה, אני לא יודעת בדיוק איך היא עשתה. היא לקחה את זה, פוררה את זה עם ריבה, ועל התנור (בכל צריף היה תנור גדול) היא אפתה עוגה. והייתה לנו בר-מצווה! אחי עלה

שנה בזמור ואחריה

לתורה, ואפילו קרא קצת בתורה. הוא התחיל להניח תפילין, ושתו לחיים, ואכלו עוגה! זו "הייתה הבר-מצווה של אחי

ג'ילבר בלום

נולד בצרפת בשנת 1931, הוא ומשפחתו הסתתרו בצרפת משנת 1942 עד 1944. ב-1944 ברח עם קבוצת ילדים מאורגנת לשוויץ שהייתה נייטרלית במלחמה, ושם חי אצל דודתו באמצע שנת 1943 החלו השוטרים לחפש את היהודים בבתיהם. בדרך כלל הם היו מגיעים לדירות של יהודים ששכניהם הלשינו עליהם. לכן, ביום שתפסו את שכניו היהודים, שגרו בקומה מעלינו, עברנו לגור בדירה קטנה ומוזנחת שהסתתרה מאחורי בניין קרוב לבית הכנסת. היינו בדירה חודשים אחדים והגעתי לגיל שלוש עשרה. לא היו לי שום ציפיות לחגוג בר-מצווה. לכן הופתעתי כל כך כשאבא הביא לי – מי יודע מהיכן? זוג תפילין. בשבת בבוקר הלכנו כל בני המשפחה לבית הכנסת, ואני עליתי לתורה. עם סיום התפילה עזבו המתפללים במהירות את בית הכנסת, ולמרות מצב החירום קיבלתי "לא פחות משישים וחמש מתנות

ישראל ארנסט:

"הבר-המצווה שלי הייתה בתוך הגטו, זה היה בקיץ... זכור לי מה שקיבלתי לבר-מצווה שלי. קיבלתי מאחי יחזקאל ז"ל זוג תפילין וסידור וקיבלתי מאימא סנדוויץ' עם צנוניות. זאת הייתה הבר מצווה שלי."

משה פורת:

נולד בהונגריה ובשנת 1944 גורש לגטו דברצין, שם שהה מספר שבועות, עד שנשלח למטהאוזן. לקראת סוף המלחמה השתתף בצעדות המוות, שרד אותן ושחרר באזור גרמניה היום יום רביעי 21 ביוני 1944. השעה מוקדמת ביותר בבית החרושת ללבנים בגטו "דברצין. מישהו נוגע בכתפי. אני מתעורר. דודי לוחש לי: "מוישל"ה... מוישל"ה... האם אתה יודע שהיום הוא יום הבר-מצווה שלך? האם אתה מוכן היום להניח תפילין? ולהתפלל

אני מוכן!" לחשתי לדודי בקול ברור

הוצאתי את התפילין מתוך תרמיל הגב. אלו התפילין שאבא קנה בחופשתו האחרונה לפני שנכנסו הגרמנים לעיר וסגרו אותנו בגטו. בשבועות הראשונים בגטו, התאמנתי בכריכת רצועות התפילין על הזרוע ועל אצבעות כף ידי השמאלית. בגטו הוצא איסור החזקת טליתות, ספרי תורה ותפילין. העובר על האיסור יענש ב-75 מלקות! רציתי להניח את התפילין על הזרוע לראשונה כשאבא לצדי, אלא שאבי נלקח מאתנו. הכנסתי את נרתיק התפילין אל תוך חולצתי, וגם סידור תפילה. כשידי הייתה בתוך ידו של דודי, הגענו אל משרפת הלבנים. ירדנו אל המרתף האפל. אני מוציא בדחילו את התפילין

שנג בנגור ואחריו

משחיל את ידי ומברך, ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להניח תפילין. ופטר זיסמן עונה לי ב'אמן'. אנחנו מתפללים. חולצים את התפילין. חוזרים למקומנו. אימא כבר חיכתה לנו. עדיין הפחד על פניה. אימא הוציאה מתוך שקית שבתרמיל חופן גרגירי "חמוס מבושלים, וחילקה אותם לכל בני המשפחה שהתקבצו סביבנו

אחרי קריאת הסדיוג חשבו על הנשאים הבאים:

- האם היאזים משגרים בהכנה ב-מאצווה? אם לא, מה אדעגכס הסיבה? איזו משמעות יש אדעקשור על אביה על באה אפכין אג אחיה אב-מאצווה?
- כשישאלו אנטט אומה "כאג הייגה הב-מאצווה שאיי, אמה אפי דעגכס הוא אגכיון, אמה הוא ציפה? מה היה חסר און? מה עברו היאזים ומשפחתיים על אנדאקיים אג הטקסיים? מדוע אפי דעגכס הם מקיימים אג הטקסיים, אומה הסיכון?
- כיצד כז אחג מהאימחוג השיטה אג האוכל שבו כיבדה אג הנכחים ב-מאצווה? איזו מחשבוג איוו אדעגכס אג הכנה האוכל? אלו מחשבוג איוו אדעגכס אג המשגרים ב-מאצווה כשאכלו אונג?
- מהו הייחוד בכז אחג מהמגנוג שקראגם עליהם בסיפורים? אלו מחשבוג איוו אג נגני המגנוג ואלו מחשבוג איוו אג המקבאים, אדעגכס? מה המשמעות המיוחדג שכל מגנה קיבאה במצב 20 היה היאזיה